

Грибок О. М.,
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ МЕНТАЛЬНИХ СТЕРЕОТИПІВ ПОБУТОВОГО ДИСКУРСУ НІМЦІВ

Стаття присвячена визначенню основних засобів вербального вираження ментальних побутових стереотипів. Ментальні стереотипи мають експліцитне та імпліцитне вираження. Дуальна природа стереотипів проявляється як відношення між змістом та формою, тобто ментальні стереотипи виробили свої форми мовного вираження.

Ключові слова: ментальний стереотип, експліцитний стереотип, імпліцитний стереотип, семантизоване власне ім'я у статусі catch-words, егоцентричний апелютив, модне ім'я.

Статья посвящена определению основных средств вербального выражения ментальных бытовых стереотипов. Ментальные стереотипы имеют эксплицитное и имплицитное выражение. Дуальная природа стереотипов проявляется через отношение между содержанием и формой, т. е. ментальные стереотипы выработали свои формы языкового выражения.

Ключевые слова: ментальный стереотип, эксплицитный стереотип, имплицитный стереотип, семантизованое имя в статусе catch-words, эгоцентричный апелютив, модное имя.

The article deals with the definition of the main ways of the verbal presentation of the mental everyday stereotypes. Mental stereotypes can be explicit and implicit. The dual nature of stereotypes is manifested through the relations between the meaning and form, i. e. mental stereotypes have produced their own forms of verbal presentation.

Key words: mental stereotype, explicit stereotype, implicit stereotype, semantic noun in catch-words status, egocentric appellative, modern name.

В процесі інтеріоризації навколишнього середовища формується концептуальна картина світу, яка екстеріоризується у мовній картині світу. Хоча концептуальна картина світу не знаходить повного відображення у мовній, мова є доступним джерелом пізнання концептуальної картини світу. Елементом концептуальної картини світу є стереотип [1].

Лінгвістичні дослідження стереотипів (А. Венцель, О. А. Гапченко, Г. Герндт, Л. В. Завгородня, У. Квастгоф, О. П. Левченко, А. Реддер, С. Райс, О. О. Стоколос-Ворончук, Н. А. Чабан, П. Г. Хінтон, М. К. Яцишин) зосереджуються на окремих аспектах стереотипів і не мають комплексного характеру. Відтак, аналіз стереотипів як когнітивних елементів культурно-специфічних знань, що мають експліцитні та імпліцитні форми вираження – досліджені недостатньо, що й зумовлює **актуальність** теми даної роботи.

Метою нашої статті є виявлення основних засобів вираження ментальних стереотипів у німецькій мові.

Для досягнення поставленої мети передбачається виконання такого **завдання**: виявити та встановити типові моделі мовного оформлення стереотипів у побутовому спілкуванні.

Об'єктом дослідження є мовні одиниці різних рівнів на **предмет** їхньої спроможності актуалізувати ментальні стереотипи німців.

Стереотипи допускають варіативні форми свого вираження. Ментальні стереотипи виражаються у процесі комунікації як експліцитно, так і імпліцитно. Експліцитні ментальні стереотипи вербалізуються мовними одиницями різних рівнів: 1) лексичними (власні іменники – модні імена, catchwords, егоцентричні апелютиви, прецедентні імена); 2) лексико-граматичними (словосполучення з етноцентричними прикметниками чи іменниками, прості, складні та ускладнені речення, риторичні питання, деліберативні об-питання). Розглянемо основні способи мовного вираження стереотипів побутового дискурсу детальніше.

1. **Лексичні засоби.** До власних відносяться імена людей та географічні назви. Коли йдеться про імена людей, то стереотипізуються насамперед так звані **модні імена** (Modenamens). В Україні поширюється останнім часом звичай давати імена дітям за релігійним календарем. Проте залишається живучим принцип батьківських уподобань, які формуються під впливом улюблених героїв книг, телевізійних серіалів і тощо. На даний час у Німеччині з'являються модні імена, названі на честь відомих персонажів, особистостей. У східній Німеччині модним стало ім'я Kevin («In Ostdeutschland ist eine ganze Armee von Kevins herangewachsen») [6, с. 33]. У західній Німеччині це ім'я було популярним у 80-ті роки, коли Кевін Коган грав у футбольному клубі м. Гамбурга (HSV). Стереотипізація у випадку з іменами осіб відбувається на тлі розповсюдженості того чи іншого імені.

Стереотипізація спостерігається на шляху набуття власними іменами певних ознак та особливостей. Наприклад: Ich bin Krosus (Krosus = reicher Mann); Ich sehe mal im Biederer (= Reiseführer) nach; Hulda ist eine Xanthippe (= zänkisches Weib); Ein Opel (= Auto) kam angefahren; die Havanna (= Zigarre) schmeckte gut. [7, с. 56]. Такі семантизовані імена набувають статусу «**catchwords**», в основі розуміння яких є здібність неозначеної ними ознаки заміщувати категорію, яка не згадується, але легко розпізнається. «Catchwords» є типовими прикладами мовної кореферентності, яка відбувається паралельно з редукацією. Наприклад: «Fährst du dieses Jahr wieder zu den Spaghettis?» У даному прикладі catchword Spaghettis вжито замість Italiener. В основі такого вживання є стереотипне уявлення про італійців, які переважно вживають у їжу спагеті.

У наведеному далі фрагменті вжито власний іменник der Iwan, семантизований для позначення солдат Радянської армії.

«...» Uffjeweachsen bin ick allerdings in Berlin, in Schönberg, um genau zu sein. Meine Sturm- und Drangjahre habe ick in Rußland verbrackt und als mich der Iwan endlich aus Sibirien rausjelaßen hat, war meine linke Hand zum Teufel erfroren «...» [5, с. 24]. Генералізоване вживання іменника підсилюється означеним артиклем der. Іван – стерео-

типне ім'я для росіян. Модифіковане прецедентне ім'я *Sturm-und-Drangjahre* вживається для позначення років юності (*von der Schulbank weg in 'n Kriech jeschickt worden is*) [5, с. 24].

Серед стереотипних загальних назв (апелативів) виділяються так звані егоцентричні поняття, які відображають інтерпретацію навколишнього середовища людини. Насамперед це оціночні когнітиви, які існують поряд з науковими назвами: *Schädling, Nützing, Gift – und Speisepilze* та ціла низка інших. Наприклад, 1) *Schädling: Tier oder Pflanze, das bzw. die Schaden bringt, zufügt*. Ggs. *Nützing: zerstörungssüchtiger Mensch; ein ~ der Gesellschaft* [7, с. 1066]. Категоризація відбувається на основі загальної риси: «завдавати шкоду» (*Schädling*) або «руйнувати» (*Nützing*), «містити яд», бути непридатним для вживання в їжу (про гриби: *Giftpilze*). Наявність будь-яких шкідників стає причиною відповідних дій зі сторони людини: *Schädlingbekämpfung*. Всі різні види шкідників узагальнюються стереотипом «*Schädlings*».

Стереотипний апелатив *andauerndes Martyrium* вживається фігурально для перебільшення, для вираження дуже високого ступеня чогось (зусиль, страждань тощо). Наприклад: Коли в домі стало холодно, дружина нарешті отримала від чоловіка доручення розтопити котла: *«damit begann mein bis zum Frühjahr andauerndes Martyrium»*. (*«suchte Streichhölzer, die wir nicht hatten; fand ein Feuerzeug, das nicht funktionierte; ... der Eimer war zu klein, um alle Asche zu fassen, und die Schlacke ging schon gar nicht hinein; Staubschwaden wogten durch den Keller. Hustend stolperte ich mit dem vollen Eimer nach oben, leerte ihn in die Mülltonne und tastete mich wieder abwärts»*) [5, с. 155].

Стереотипні апелативи характеризуються кореферентністю з іншими лексичними одиницями, які можна було б вжити для вираження того ж стану справ, перебігу подій тощо.

Як негативний апелативний стереотип сприймається *Getto – abgeschlossenes Stadtviertel, bes. für Juden; <abwertend> Wohnviertel für Angehörige bestimmter sozialer Schichten* [7, с. 554]. Іменник вживається у композитних сполученнях (*Grüne-Witwen-Getto*). Наприклад:

«< ... > *Der Ort heißt Monlingen und liegt an der Strecke nach Opladen*. «*Aha! Und wo liegt Opladen?*» «*In Richtung ... Du hast aber von Heimatkunde auch nicht die geringste Ahnung!*» *Rolf erhob sich und wies mit dem Finger auf ein winziges Pünktchen*. «*Das ist Monlingen. Und etwa hier*. «– *der Finger wanderte noch einen Zentimeter wertwärts – «steht die Reihenhaussiedlung»*. «*Also so eine Art Grüne-Witwe-Getto?*» «*Blödsinn! Eine ganz normale Neubausiedlung mitten im Grünen»* [5, с. 12]. Упереджене ставлення до закритих віддалених поселень, ймовірно асоціюється з гето для євреїв.

Muttersöhnchen < umg.; verächtlich > verzälfelter, unselbständiger Junge od. junger Mann [7, с. 886]. Іменник вказує на існування негативного стереотипу хлопчика чи юнака, яким дуже опікуються батьки. Тим самим вони вирізняються серед інших молодих чоловіків. Наприклад:

«*Die Zweien hatte Karsten Vogt. Tagelang trug er seine Mutter das Zeugnis ständig mit sich herum*. «*Klassenbester ist er, hat mir die Lehrerin gesagt*», *verkündete sie stolz*. «*Ein Muttersöhnchen ist er!*» *knurrte Sven*. «*Hab' ich dir eigentlich schon erzählt, daß sein Pausenbrot immer auf eine Serviette legt, bevor er es auswickelt? Seine Mutter will das so. Er hat auch immer ein Stück Seife und ein eigenes Handtuch mit. Sogar Klopapier! Die ganze Klasse lacht über ihn, dabei kann er gar nichts dafür. Abschreiben läßt er auch keinen, weil das seine Mutter verboten hat. Die ist richtig hohl! Ein Glück, daß du ganz anders bist*» [5, с. 228].

Отже, розглянуті власні та загальні назви об'єктивують ментальні стереотипи. Згідно визначення всі вони можуть бути замінені іншим мовним матеріалом. Більше того вживання саме цих мовних одиниць засвідчує притаманну стереотипам генералізацію як на рівні розповсюдженості вживання мовних одиниць для їхнього вираження, так і на рівні приписування вираженої ознаки членам групи.

2. **Лексично-граматичні засоби.** Експліцитні та імпліцитні стереотипи виявляють різні синтаксичні моделі свого вираження. Експліцитні стереотипи виражаються розгорнутими пропозиціями у формі розповідних речень, поширених та непоширених (*erweiterte und nicht erweiterte Aussagesätze*). Такі речення характеризуються наявністю референта та предикатної ознаки. За зовнішньосемантичним виміром такі речення засвідчують належність стереотипів до різноманітних сфер життя: артефактів, процесів, подій, міжлюдських стосунків, правил поведінки тощо. Застосовуючи одну із можливих символічних формул теорії валентності, розглянемо наступні моделі. Загальна інваріантна модель має вигляд: **P (x,y,z) = Prädikat + Ergänzungen + Angaben**. Варіативність даної моделі зумовлюється валентністю основного дієслова та видом вільних поширювачів (*freier Angaben*). Модель **P (x): Erg. + Prädikat +fr. Angabe**

- 1) *Tannenkauf ist Männersache* [6, с. 108].
- 2) *Kinder ist immer ein gutes Gesprächsthema* [5, с. 170].
- 3) *Indonesien ist für Aussteigerfrauen die totale Enttäuschung* [4, с. 39].
- 4) *Wunder sind heutzutage selten geworden* [5, с. 170].

Експліцитні стереотипи мають вид дефініцій. Їхнє змістовне розуміння не завдає труднощів. Смысл є прозорим. Однак подібні висловлювання можуть супроводжуватись коментарем, особливо якщо співрозмовник звертається до іноземця (незрозуміло було б, наприклад, чому новорічну ялинку має купувати саме чоловік). Наприклад:

«*Die meisten Baumfetischisten kaufen ihre Tanne jedoch immer noch auf dem Weihnachtbaummarkt: Ab Ende November bringen frierende Weihnachtsbaumverkäufer ihre Ware an den Mann. Jawohl, an den Mann: Baumkauf ist Männersache. Erfunden haben das übrigens nicht die Männer, sondern Frauen – wer will schon eine stachelige Tanne durchs Treppenhaus bugsieren?* [6, с. 110-111]. Подібний коментар допомагає зрозуміти «історію» виникнення стереотипу. У даному випадку, небажання жінок доставляти додому колюче дерево. (*Wer will schon eine stachelige Tanne durchs Treppenhaus bugsieren?*). Такі стереотипи реалізуються за моделлю **Erg Nom + Kopula + Prädikatsnomen** (підмет + складний іменний присудок). Зазвичай у якості дієслова – зв'язки (*Kopula*) функціонують два дієслова: *sein* та *werden*. Проте вони мають різну інформативну насиченість розуміння стереотипу. Дієслово *werden* на відміну від дієслова *sein* сигналізує процес або результат зміни (динаміка) стереотипу.

Інші моделі базуються на простих присудках у синтетичній і аналітичній формах. У синтаксичній функції присудка вживаються такі дієслова як: *sich geben, aus sehen, gehören, gelten, дієслово geben у конструкції es gibt, дієслово haben як Vollverb* та у сталих виразах та ін. Наприклад: (Пані Хайнце у пошуках нареченого для своєї доньки):

«Haben Sie ihn schon gesehen?» – «Ein Bilderbuch von einem Mann! Groß, gutaussehend, denn er fährt einen dicken Wagen, liebenswürdig, charmant...» Und was sagt Patricia dazu? «Er ist nicht ihr Typ!» «Glauben Sie nicht, daß sie sich ihren Ehemann lieber selbst aussuchen sollte?» fragte ich vorsichtig. «Natürlich werde ich sie nicht mit Gewalt zum Standesamt schleppen, aber so ein bißchen Nachhelfen kann nichts schaden. Diese jungen Dinger haben doch überhaupt keine Menschenkenntnis. Für meine Kusine habe ich ja auch den richtigen Partner ausgesucht. Zu einem so bedeutsamen Schritt gehört Erfahrung!» [5, с. 147].

Стереотип вирізняється на фоні іншого вжитого матеріалу генералізованим змістом. Обговорюється конкретна дія, подія чи персона, потім за певною ознакою їй приписуються ознаки групи, (Singular→Plural: Patricia→diese jungen Dinger), або ознаки групи приписуються окремому представнику (Erfahrung gehört zu ähnlichem und einem so bedeutsamen Schritt). Маркерами стереотипу можна вважати частку doch (як про загальновідоме) та вживання неозначеного артикля з компаративною часткою so (zu einem so bedeutsamen Schritt), що вказує на приналежність до групи подібних. Дані стереотипи реалізуються за моделлю: **P(x,y): ErgNom + P + ErgAkk / ErgpD**.

Прості речення поширюються за допомогою різного роду freier Angaben (вільних поширювачів), роль яких виконують інфінітивні групи та конструкції, непоширені та поширені означення (erweiterte Attribute), герундів, модальні слова, Doppelkonjunktionen та інші конструкції, які не мають статусу речення, але імплікують суб'єктно-предикатне відношення (Subjekt-Prädikat-Beziehung). Наприклад:

- 1) *Man kann sich auch in eine hässliche Frau verlieben, nur nicht auf den ersten Blick.* [5, с. 121].
- 2) *Nur so oft erweitert Reisen nicht den Horizont, sondern nur die Gespräche* [5, с. 237].
- 3) *Na ja, von Birke kann ja wohl nicht mehr die Rede sein, eher von deutscher Eiche* [5, с. 7].
- 4) *Amerikaner und Alaskaner sind gewohnt, über weites Land zu herrschen* [3, с. 31].

Характерною ознакою вільних поширювачів є те, що вони: засвідчують зміну відомих стереотипів (1; 2), нагадують про існування національного стереотипу (3), втілюють інші (неочікувані) ознаки, покладені в основу стереотипів(4).

Роль «freier Angabe» (вільних поширювачів) у якості Ergänzung (валентної позиції) може виконувати також підрядне речення:

- 1) *Erwachsenbildung wird es geben, solange Kinder Hausaufgaben machen* [5, с. 225].

2) *Es gehört zweifellos zu den merkwürdigsten Gesetzmäßigkeiten der Vererbung, dass die unerwünschten Eigenschaften immer vom anderen Elternteil stamme* [5, с. 228].

Стереотип може оформлюватись також у вигляді складносурядних речень за рахунок однорідності, причинності, протиставлення, обмеженості подій тощо, відповідно до тематичних зв'язків між елементарними реченнями складносурядних. Елементарні речення можуть формально набувати статусу самостійних, проте це не послаблює існуючого між ними сурядного зв'язку. Наприклад: (Ein spanisches Sprichwort sagt: *Man liebt sich in der Dämmerung, man heiratet bei Kerzenschein. Aber Zusammenleben muß man bei Tageslicht* [4, с. 31]. Хоча прислів'я іспанське, але воно наводиться представником німецької лінгвостільності при обговоренні подружнього життя. Думка одного народу розділяється іншим (вихід стереотипу поза межі метального простору власної лінгвостільності).

Серед складних речень вирізняється група так званих ускладнених речень, це стягнені (zusammengezogene Sätze) та періоди (Satzperioden). Перші є наслідком елімінації певного члена речення з метою уникнення його повторення, другі характеризуються наявністю двох видів зв'язку: підрядного та сурядного. Наведемо приклади:

1) *Jeder erntet, was er gesät hat – nur der Gartenliebhaber nicht* [5, с. 160]. Наведене висловлення оформлене за за моделлю:

Erg Nom + P + NS + Konj + Erg Nom (+ P) + nicht (+ NS).

2) *Die erste Hälfte unseres Lebens wird von den Eltern ruiniert, die zweite von den Kindern* (Clarence Seward Darrow). [Zit. Nach Kessler, i. 149].

Застосована модель: **Erg Nom + P + Erg pD + Erg Nom (+ P) + Erg pD**.

У даних прикладах під елімінацію попадає присудок, хоча фактично будь-який член речення може бути елімінованим.

Варіативні моделі стягнених речень залежать від того, за якою моделлю сконструйовано попереднє елементарне (чи складне) речення у складі стягненого.

3) *Gartenbesitzer gießen mit dem Schlauch, Gartenliebhaber nehmen die Kanne, weil leicht angewärmtes Wasser besser ist für die Pflanzen* [5, с. 159].

У прикладі 3 на стереотипність, окрім маркерів генералізації (Pluralform) вказує й порядок слів у weil-Satz: він засвідчує не онтологічну причинність, а чинить думку (у даному випадку садівників-любителів).

Елементарні речення у складі періоду (Satzperiode) оформлюються за моделями простого речення в залежності від виду присудка та валентності дієслова, яким він виражається, а також наявності та виду вільних поширювачів (freier Angaben). Варіативність моделей періоду (Satzperiode) зумовлює вид сурядного зв'язку (Konjunktionen у позиції 0 чи 1) та підрядного (сполучниковий/ безсполучниковий зв'язок).

Серед словосполучень вирізняються самодостатні у вираженні стереотипу та такі, що слугують лише маркерами стереотипу, оскільки потребують додаткових пояснень. До перших відносяться:

- словосполучення з етноцентричним прикметником у ролі атрибуту до стереотипної ознаки, вираженої іменником Adj_{Etnz} + Substantiv_{eigenschaftswert}: *hanseatische Frohnatur* [3, с. 28];
- словосполучення з етноцентричним іменником з прикметником – носієм стереотипної ознаки: Adj_{Eigenschaft} + Substantiv_{entz}: *schweigsame Finne, wortkarge Färöer-Bewohner* [3, с. 30], *brummige Amerikaner* [3, с. 30];

– багатокomпонентні словосполучення з обов'язковим етноцентричним компонентом (прикметником, простим чи складним іменником): *die grosse Seefahrtnation Schweiz* [4, с. 19]; *Liebesfaxen im Ostwestfalen-style* [4, с. 34];

– словосполучення з власним іменником-іменем відомої особи (прецедентним ім'ям): *in schönster James-Bond-Manier* [4, с. 159]; *Jungpädagogin nach Mutter-Teresa, nach Art eines Jack-Arnolds-Films* [4, с. 106]; *getreu dem Motto «Heute die Angelina Jolie!»* [4, с. 107].

Друга група містить словосполучення, які є несамодостатніми у тому сенсі, що незрозумілою є ознака, яка стереотипізується. Такі словосполучення включені у більші за об'ємом текстові блоки, на основі яких і визначається стереотипна ознака. Наприклад:

Vorletztes Silvester hatte Schatzi genau zwei Wünsche fürs neue Jahr. «Hör auf, es allen recht zu machen!» Punkt eins betreffend muss ich sagen: Das ist eine echte Frauenkrankheit. Immer dieses nervöse Checken, haben alle Kaffee in der Tasse und Torte auf dem Teller? Während Männer bei Licht um einen vollgesauten Tisch herumsitzen und den Spaß haben. Die Theologen werden irgendwann darauf kommen, dass Adam uns Frauen nicht nur eine Rippe unterjubelte, sondern auch einen Restposten Kummer-Gene aufs Auge drückte. So sind wir Frauen hin und her hetzende Duracell-Häschen, während der Kerl ruft: «Nun setz dich doch, Schatz!» [4, с. 32].

Однією з порад чоловіка дружині на Silvester була: Перестань всім догоджати! У розвиток цієї поради Катja розмірковує про чисто жіночу «хворобу» (*eine echte Frauenkrankheit*). Це словосполучення, будучи частиною стереотипу-висловлювання, на рівні окремо взятого речення не є самодостатнім у інформативному плані. Виникає питання «Що за хвороба?»

Проте у контексті стає зрозумілим, про що йдеться: під час прийому гостей жінка постійно хвилюється, чи всі мають каву, чи у всіх на тарілках є торт тощо. Словосполучення *eine echte Frauenkrankheit* є маркером стереотипу жінки – господині, яка приймає гостей. Наведені конкретні дії у таких випадках підсилюються вживанням словосполучення *Kummer-Gene uns Frauen aufs Auge drücken* (про Адама) та метафори: *So sind wir Frauen hin und her hetzende Duracell-Häschen*. На стереотипність такої думки про жінок вказують і такі маркери узагальнення як *uns Frauen* і *wir Frauen*. На відміну від жінок, чоловіків такі проблеми не хвилюють.

Як відомо, риторичні питання є тільки за формою питальними реченнями, за змістом та інтенційною спрямованістю вони є твердженнями. Відповідно виражаючи стереотипи вони легко трансформуються у стереотипи-твердження. Наприклад: 1). *Um zwei Uhr kam Felix. Allein. Auf meine erstaunte Frage, wo er denn seine derzeitige Freundin gelassen hatte, antwortete er lakonisch: «Wieso Freundin? Nimmst du denn Bier mit, wenn du nach München fährst?»* [5, с. 238]. Відомо, що Баварія (München) – країна пива. Тому таке риторичне питання не потребує відповіді. З ним можна тільки погодитись, оскільки це є твердження.

Високим ступенем емоційності характеризуються риторичні деліберативні об-питання не з питальною, а окличною інтонацією (у сусідстві з іншими риторичними питаннями). Наприклад:

«Was?!» schrie sie, «das ist der Lohn für die glücklichen Stunden, die ich dir geschenkt habe, daß du mich jetzt gemein beschimpfst? Wie? Gestern hast du anders geredet! Pfui Teufel! Das ist der Dank? Das ist vielleicht ritterlich?! Das ist dein Dank, daß ich jetzt weinen muß?! O ihr Männer, ihr Schufte! Ob einer, auch nur einer von euch je eine Frau verstehen würde...!» [2, с. 127].

Стереотипна думка про те, що жінку чоловікам не зрозуміти, висловлюється у різні епохи, та різними митцями.

Проведене нами дослідження показало, що з метою розпізнавання ментальних стереотипів конкретної лінгвостільноти слід зясувати та засвоїти певний набір засобів їх лексичного та граматичного вираження у експліцитному та імпліцитному вимірах.

Перспективним напрямком подальшого дослідження вбачаємо більш детальний порівняльний аналіз стереотипів німецької та української лінгвостільнот з особливою увагою до ідеолектальних стереотипів, стереотипоїдів, міжкультурної полісемії та омонімії.

Література:

1. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика / В. А. Маслова. – Минск : Тетра Системс, 2004. – 256 с.
2. Doderer H. v. Sie verkauft sich. Lächeln – Ein heiteres Lesebuch. – München : Wilhelm Heyne Verlag, 2008. – S. 120-128.
3. Lenz S. Der Amüsierdokter. Lächeln – Ein heiteres Lesebuch. – München : Wilhelm Heyne Verlag, 2008. – S. 24-28
4. Kessler K. Der Tag, an dem ich beschloss, meinen Mann zu dressieren. – München : Diana Verlag, 2011. – 204 s.
5. Sanders E. Radau im Reihenhause. – München : Wilhelm Heyne, 1986. – 348 s.
6. Sotschek R., Röneburg C. Christstollen mit Guinness. Eine deutsch-irische Bescherung. – Berlin : Ullstein Buchverlage GmbH, 2004. – 167 s.
7. Wahrig G. Deutsches Wörterbuch. 8., vollst. neu bearb. und aktualisierte Aufl. [Nachdr.] – Gütersloh : Wissen-Media-Verlag, 2008. – 1728 s.